

DIVADLO

ANDREJA
BAGARA
V NITRE

DROTÁR

Ján Palárik

M U Ž I
B E Z ×
H R A —
N Ī C →

DIVADLO
ANDREJA BAČARA
V NITRE UVÁDZA

DROTÁR

Ján **Palárik**

PREMIÉRA **24. MÁJ 2019**
VO VEĽKEJ SÁLE DIVADLA
ANDREJA BAČARA V NITRE

AUTOR: JÁN PALÁRIK
ÚPRAVA: LUKÁŠ BRUTOVSKÝ
PREKLADY CUDZOJAZYČNÝCH PASÁŽÍ: LUKÁŠ BRUTOVSKÝ (DE), JOANNA ZDRADA (PL), PETRÓ LÁSZLÓ (HU)
SCÉNICKÁ HUDBA: LUKÁŠ BRUTOVSKÝ
DRAMATURGIA: MIRO DACHO
SCÉNA: PAVEL BORÁK
KOSTÝMY: DIANA STRAUZSOVÁ

RÉŽIA: LUKÁŠ BRUTOVSKÝ

PREDSTAVENIE VEDIE: ZUZANA ORELOVÁ
TEXT SLEDUJE: KAMILA BEŤKOVÁ

MANAŽÉR VÝPRAVY UMELECKEJ

TVORBY: JÁN SUROVKA

KOORDINÁTOR UMELECKO-DEKORAČNÝCH

DIELNÍ: RÓBERT ZEMAN

MAJSTER JAVISKA: JOZEF PALAKY

STAVAČI SCÉNICKÝCH DEKORÁCIÍ: JURAJ UHER, JURAJ MORAVČÍK, MILOŠ VLASÁK, IVAN BEREC, VLADIMÍR HUČKO, STANISLAV PALAKY, KAROL JENIS, RICHARD VASS, MÁRIO ZEUMER, ĽUDO KMEŤO, MARTIN PODSKLAN, DANIEL HLAVATÝ

STROJNÍCI JAVISKA: MIROSLAV SZABÓ, MAREK SLAMKA, CSABA BENCZ, LUKÁŠ KOZÁR

SCÉNICKÉ SVETLO: JÁN CHYTRÝ, MAREK CHOBOT

SCÉNICKÝ ZVUK: ŠTEFAN PÓCSIK

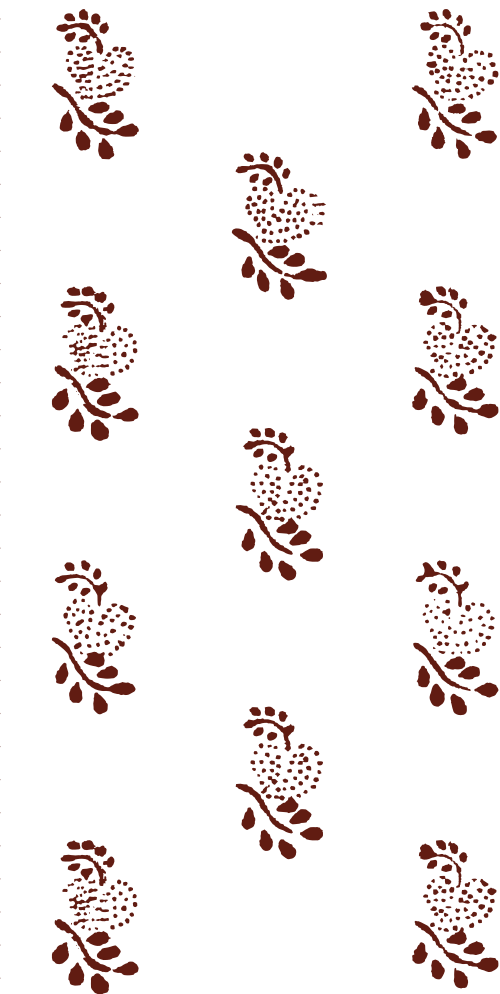
MASKY A PAROCHNE: ANNA ĎURANOVÁ, ANNA ZÁHORSKÁ

GARDERÓBA: JOZEFÍNA BRŇOVÁ

REKVIZITY: IVAN LACHKÝ

TITULKY: MARTIN KABÍČEK A.H.

ĎAKUJEME ZA ZAPOŽIČANIE SVIATOČNÉHO KROJA Z TRENČIANSKEHO REGIÓNU PÁNOMI JOZEFOMI ĎURÁČIMU.

69. SEZÓNA 2018 — 2019

442. PREMIÉRA

RIADITEĽ: JAROSLAV DÓCZY

ŠÉF UMELECKÉHO SÚBORU: JURAJ ĎURIŠ

ZRIAĐOVATEĽOM DIVADLA ANDREJA BAGARA V NITRE JE NITRIANSKY SAMOSPRÁVNY KRAJ.

4 DROTÁR

5 SEZÓNA 2018 — 2019

OSOBY A OBSADENIE

**ROZUMNÝ
SLOVENSKÝ FABRIKANT** IVAN B. VOJTEK

**ERNEST
JEHO SYN** ANDREJ REMENÍK

**ĽUDMILA
JEHO DCÉRA** NIKOLETT DÉKÁNY

**MARÍNA
JEHO NETER** BARBORA ANDREŠIČOVÁ

**ZALEVSKI
POĽSKÝ ŠLACHTIC NA ÚTEKU** TOMÁŠ TUREK

DROTÁR MARIÁN VISKUP

**DOBOŠI
JEHO BRAT** PETER OSZLÍK

**JAKUB MAUŠL
OBCHODNÍK** MARTIN FRATRIČ

KOMISÁR JURAJ ĎURIŠ

**JOHANN
SLUHA V DOME ROZUMNÉHO** BRANISLAV MATUŠČIN

BUDAPEŠŤ

DLHOMÍR POĽSKÝ
(ÚRYVOK)

S hrdým zvukom vyznám: i ja býval v Pešti!
o čom som len, rojko, netrúfavo sníval.
Nezábudný chriaštel' posaváď mi vreští
rozpomienok pestrých zajímavý príval.
Štyri zimy, jari, lietka,
doba vážna, no však letká!
uplynulý dávno, s Dunaja šly prúdom...
Jednak, jednak prúdu šplechot slýchať:
slasť je!
s ihravými hronmi obraznosť mi rastie,
prešlost: mluna iskra, každým trhá údom.

Nadšenosti rujnej zachvátený kúzlom
obdivujem všetko, čo len prezrieť hodné.
Sladký dojem shŕňam, dychtu viažem uz-
lom,
čo poskytlý stavby, sience umien svodné:
Skvosty chrámov, monumenty,
sklady sbierok, skvelé centy;
kráľovského zámku majestátny výzor,
parlamentu zázrak, promenády blesku;
bujných stromov parky, villy nádher, lesku
-
lakôtkarov pôžit - vkus môj všetko zhrýzol!

Očarený Pešťou po zubačke zajdem
do budínskych strání rozkoš loviť sviežu...
Ah, Božinko, Boh môj! celý predliem aj deň,
no nestačím slievať nektar v chuti diežu.
Čerstvý vzduch, živíc háje,
kvetových nív samé máje;
voľný výhľad výšin, ako s grúňov Tatry,
balzamový vetrík, zdravosť živlov čistá,
utešený blankyt - príroda to Krista!
Lež kalí sa obzor, mih keď na Pešť patrí.

Temnošeré kudly, hnedé tmoly dýmu
vrhajú sa z fabrík, leňošia nad mestom.
Hungarie srdce mamonári trému,
tí klenotmi vládnu, mdlá otroč pút
chrestom.
Ňádra bôľny sklúči zármut:
Moloch tam boh, Júdu talmud!
Palestíny getto v luxuse tam pláve.
Izraela kaftan čpavú ambru šíri;
tarnopoľský žargon ucho tepe číry,
Babylona zvrhlosť tróni sebe v sláve.

Nebanujem ovšem, čo tam zkusil, rád som!
Zpytoval som svetlo, nazizol i v tiene.
Môžem vyniesť výrok s nežným duše rad-
com:
Kultúrnosti veľhrad, ohavnosti ciene.
Blýskavý svet, holdu modly,
čiernych škvŕn, rán pelech podlý.
Šľachetných prác sídlo, rozžiarenie slnka,
belčov pravdy, práva - lesť, lup, klam, zboj,
fortiel';
nevera kde Krista smrtný reve ortiel',
a na sady ctnosti úšust kloák žblnká.

6 DROTÁR

7 SEZÓNA 2018 — 2019

JÁN PALÁRIK

(1822 - 1870)

Študoval na gymnáziu v Žiline a Kečkeméte, katolícku teológiu v Ostrihome, Bratislave a Trnave. Spolu s Jozefom Viktorinom, Mariánom Hattalom a grófom Rudolfom Nyárim tu vytvorili krúžok národne uvedomelých, pokrokovu a racionalisticky orientovaných seminaristov. Ako kaplán pôsobil v Starom Tekove, Vindšachte (Štiavnické Bane), Pešti a od roku 1862 v Majcichove.

Hoci je Palárik známy najmä ako dramatik, významnú časť svojho tvorivého úsilia venoval publicistike a organizovaniu národného a literárneho života: v rokoch 1850 - 1851 bol redaktorom časopisu *Cyrill a Method* (za presadzovanie ekumenizmu a demokratizačných reforiem v cirkvi na jeho stránkach bol potrestaný cirkevným väzením a preložením do Pešti), v rokoch 1852 - 1856 redigoval *Katolícke noviny pre dom a cirkev*, spolu s Jozefom Viktorinom vydal almanach *Concordia* (1858) a spolu-

pracoval s ním tiež na vydaní almanachu *Lipa I - III* (1860, 1862, 1864). V šesťdesiatych rokoch 19. storočia sa venoval politickej publicistike, prispieval najmä do časopisu *Priateľ školy a literatúry* a *Slovenských novín*. Významným spôsobom zasiahol do dobových jazykových sporov týkajúcich sa podoby spisovného jazyka (súbor polemických článkov obhajujúcich tzv. štúrovskú slovenčinu *Ohlas pravdy v záležitosti spisovné reči slovenské* vyšiel v roku 1852). Patrí k zakladateľom politickej strany *Nová škola slovenská* (1868), ktorej zámerom bolo spolu s uhorskou ľavicou obnoviť zákony z roku 1848 a nahradiť reálnu úniu s Rakúskom personálnou úniou.

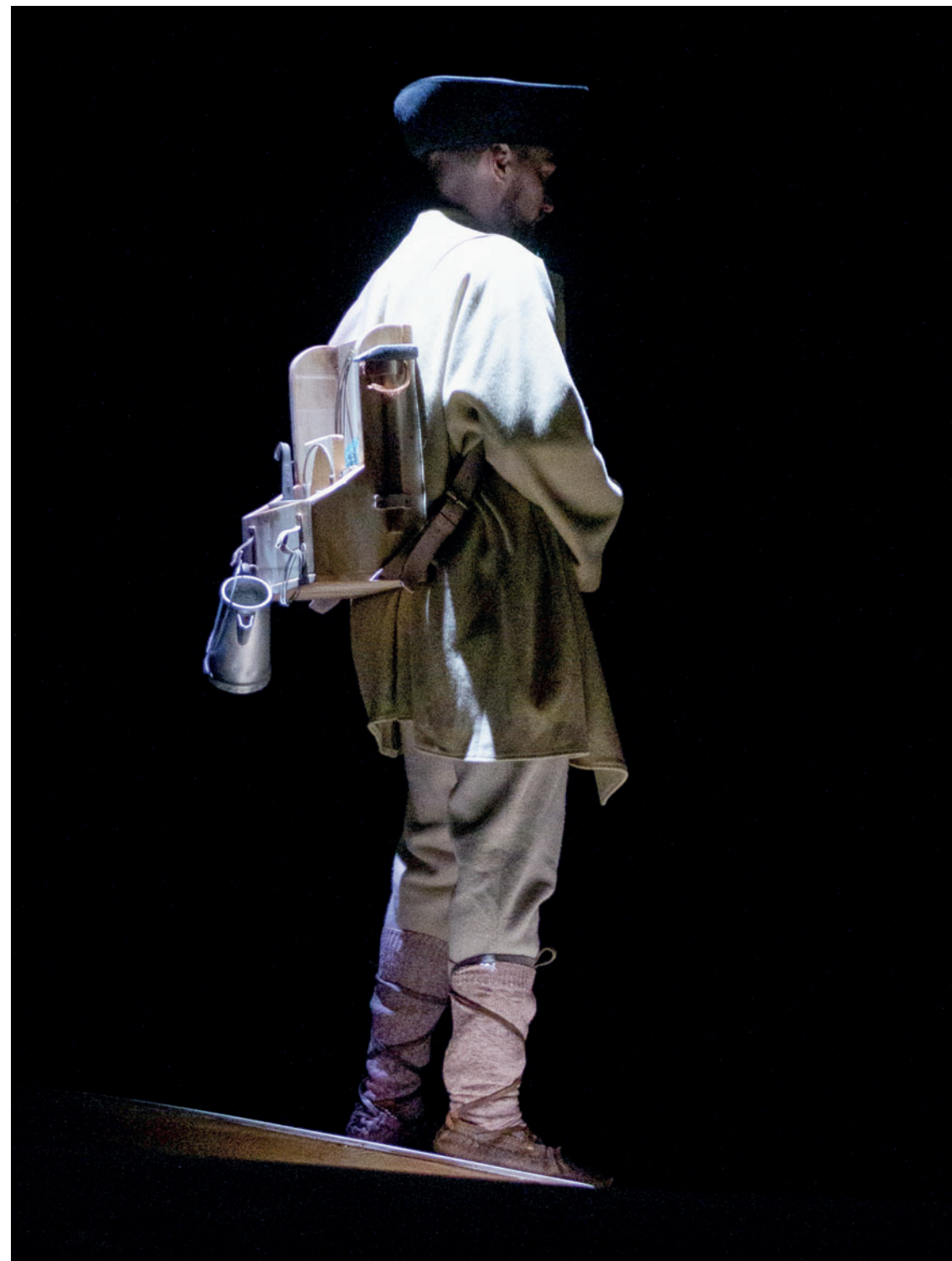
Svoje politické názory Palárik otvorene prezentoval v spise *O vzájomnosti slovenskej* (*Lipa III*, 1864), kde ponúkol vlastný variant riešenia vzťahov medzi slovanskými národmi: necentralistickú, demokratickú a federalistickú reformu slovenskej myšlienky s odmietnutím ruského absolutizmu (čím sa polemicky vymedzil najmä voči koncepcii Jána Kollára). Jeho politickými názormi bola dotknutá aj dramatická tvorba - veselohry *Incognito* (*Concordia*, 1858), *Drotár* (*Lipa I*, 1860), *Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch* (*Lipa II*, 1862) a historická tragédia *Dimitrij Samozvanec* (1871). Vyšli v ním redigovaných almanachoch a neskôr v *Sobraných dramatických spisoch Jána Palárika* (1870 - 1871). Pre veselohry je typická komediálna zápleтка postavená na princípe dvojnícťva (zámeny postáv), humoristicko-satirické zobrazenie pokrivenosti spoločenského života i ľud-

ských charakterov a problematika národného odrodilstva. Všetky boli inscenované a u divadelných ochotníkov zaznamenali veľký úspech. Neinscenovaná v tom čase bola len tragédia z ruských dejín, v ktorej autor vyslovil svoje názory známe zo spisu *O vzájomnosti slovanskej*.

Náhľady na drámu formuloval Palárik vo viacerých článkoch (*Dôležitosť dramatickej národnej literatúry, 1860; Posúdenie dramatických kusov o vypísané 200 a 100 zlatové odmeny sa uchádzajúcich, od Jána Palárika, úda posúdzujúceho výboru, 1863*). Jednak z hľadiska vlastného záujmu o tento literárny druh, jednak z hľadiska aktuálnych kultúrnych potrieb: v roku 1868 sa rozpútala diskusia okolo jeho hry *Drotár*, na ktorú reagoval dvoma „obranami“ *Ako má byť veselohra usporiadaná, čili obrana veselohry Drotár (1868)* a *Druhá obrana Drotára (1869)*. V prvom prípade ide (najmä) o výklad autorovho chápania komédie a jej spoločenskej funkcie, v druhom o konkrétnejšie zamyslenie nad podobou romantickej drámy. Pre potreby *Matice slovenskej* posudzoval divadelné hry a bol tiež zostavovateľom čítaniek a gramatiky pre katolícke školy.

Palárikovo dramatického diela v dobe svojho vzniku zaznamenalo pozitívny divácky ohlas. S odstupom času sa hodnotí ako príliš dobovo determinované, pričom sa vyzdvihuje najmä jeho dokumentárna hodnota. V kontexte iných autorových záujmov je však pozoruhodným príkladom sklbenia teórie s praxou: jednak v diele nachádzame verný odraz jeho politického zmýšľania, jednak úzke prepojenie s teoretickými prácami.

Okrem dvoch televíznych inscenácií má *Drotár* relatívne bohatú inscenačnú tradíciu v profesionálnom i amatérskom divadle. Politikum hry sa azda najvýraznejšie prejavilo v inscenácii Slovenského národného divadla z roku 1942. Režisér Ján Borodáč Palárikovu predlohu výrazne upravil, situoval ju na Slovensko a príslušníkov jednotlivých národov strednej Európy premenil na obyvateľov vybraných slovenských regiónov. Najvyppuklejšia však nutne bola téma antisemitizmu, ktorá hrala závažnú úlohu už tým, že sa táto hra objavila v repertoári divadla v období rasového prenasledovania. A Borodáč ju nijako neskrýval, nepokúšal sa ju eliminovať, ba naopak, dal jej ešte väčší priestor. Najtragickejšie sa to azda prejavilo v závere, keď Komisár odvádzajúci Žida Jakuba zo scény Borodáčovými slovami povedal: „Jakub Finklštejn, vy idete se mnú! V méne zákona dáme vám za vaše podfuky – byt a stravu. S pánem Bohem.“ Premiéra inscenácie v historickej budove SND v Bratislave bola 8. 3. 1942, prvý transport Židov odišiel z Popradu 25. 3. 1942.

PETER OSZLÍK
A BRANISLAV MATUŠČIN

MARTIN FRATRIČ,
A IVAN B. VOJTEK

ANDREJ REMENÍK
A TOMÁŠ TUREK

TOMÁŠ TUREK, JURAJ ĎURIŠ,
IVAN B. VOJTEK, NIKOLETT DÉKÁNY

SLOVO O DRAMATE SLOVANSKOM

MIKULÁŠ DOHNÁNY
(ÚRYVOK)

Umelec slovenský má podľa môjho mienenia tri polia, na ktoré sa môže obrátiť. Nech zaletí letom svojho ducha do krajov slávnej minulosti slovenskej; nech sa pohrúži do časov Svätoplukových a iných hrdinov slovenských; nájde tu mnoho pekného a veľikánskeho; budú ho zaujímať krásne obrazy a hrdinské postavy mužov slovenských, hrdinov a kniežat. Toto je veľiké a široké pole jeho obraznosti a fantázie. Nech predstaví týchto hrdinov slávnej minulosti vo forme krásnej a čisto slovenskej, iste sa oni zapáčia našim Slovákom, svojich otcov poznávať začínajúcim, ich slávou sa honosiacim; aj celému obecstvu sa to bude páčiť, lebo pozná v tom seba a uzná to za svoje.

Druhé pole, nie také slávne, je terajšia prítomnosť Slovákov, terajší ich život. Ohľad by sa tu musel vziať na ich domácnosť, zvyky, mravy, na vychovávanie atď. Pekne by sem pristali aj bačovia, mládenci a dievky slovenské.

Tretie pole (o ktorom som chcel zvlášť pojednávať, ale mi času nezostalo) je pole povestí a rozprávok. A toto pole je zo všet-

kých najširšie, najrozmanitejšie. Tu slobodne môže pustiť básnik uzdu svojej fantázie a krásne výtvyry i diela utvoriť. Zdá sa mi, že by sa toto ľudu nášmu najlepšie páčilo; lebo mu je to vlastné, jeho citom pocítené, jeho fantáziou utvorené, jeho myslou dovedna spojené a jeho rečou, jeho ústami vyslovené. Na tento spôsob by mu umelec podal to, čo on sám od ľudu prijal; podal by mu to len v inej forme. Vidieť v týchto povestiach a rozprávkach ľudu nášho terajší a budúci život; vidieť v nich aj samé usporiadanie drámy slovenskej. Tu dôjde každý dobrý a šľachetný skutok svojej odmeny; naproti tomu zlé tu padá a zatracuje sa, premožené súc dobrým. Zlé je tu na svojom mieste, a síce odporovaním a stavaním sa naproti vydáva svedectvo o dobrom a slúži na oslávenie dobrého. Tak to musí byť aj v drámach slovenských. Človek sa tu musí ukázať ako človek opravdivý a aký vskutku má byť. Zabávali by iste obecenstvo tie naše rozmanité obrazy a výtvyry nášho ľudu v jeho povestiach; zabávali by ho tie zakliate panny a ich osloboditelia; híkali by diváci, keby videli šarkany oheň sypať, v povetrí lietať ježibaby a tátoše; milým pokojom a utíšením by ich naplnilo víťazstvo hrdinov, tých odvážnych šuhajov, ktorí hroznými, veľkými a ťažkými prácami kráľovstvá a tróny si vydobývajú. Celé divadlo by sa tu premenilo na blesk a menistvosť, skvostnosť a okrasu.

Potrebovalo by toto ešte dlhšieho vyvinovania a rozoberania, ale ja som len slovo chcel povedať o dramate slovenskom, preto tu končím.

HĽADÁ SA VYCHOVÁVATEĽ A DROTÁR

ZOLTÁN RAMPÁK
(ÚRYVOK)

Jednodejstvová Sziligetihov veselohra *Hľadá sa vychovávateľ* mala v peštianskom Národnom divadle premiéru 28. augusta 1856. Hrala sa aj nasledujúci rok a mala štyri reprízy. V porovnaní s dlhou životnosťou *Liliomfiho* na peštianskom javisku je to málo. V našich súvislostiach je závažné, že veselohra *Hľadá sa vychovávateľ* sa uvádzala počas Palárikovho peštianskeho pobytu.

Aj vo francúzskej dramatikovej jestvuje – a tiež nie nejako mimoriadne významná – veselohra s týmto titulom. Jej autormi sú Pierre Henri Adrien Decourcelle a Adolph Jaime ml. Už Jaroslav Vlček upozornil na ňu ako na predlohu Palárikovho *Drotára*. Je to práve tento titul, ktorý privádza na stopu, vedúcu až k Sziligetimu. Palárikov *Drotár* má bezpochyby k celovečernej veselohre francúzskej autorskej dvojice bližšie než k Sziligetihov aktovke. Bola to však pravdepodobne ona, čo podnietila nášho dramatika k záujmu o tento námet, hoci svojím rozsahom ani obsahom Palárika zrejme neuspokojila. Práve preto sa obrátil radšej na francúzsku predlohu. Aj tak však bude užitočné sledovať rozdielne osudy tohto námetu v odlišných národných, spoločenských a dobových podmienkach, ako aj

v rozdielnych kontextoch dvoch špecificky vyhranených národných kultúr.

Už len to, že Sziligetih napísal na námet dvojdejevej veselohry Decourcella a Jaimea iba aktovku, napovedá, že šiel zväčša cestou redukcie. Naproti tomu obohatil aj zredukovaný dej o viaceré nové motívy. Aj Palárik obohacoval námet o vlastné prínosy. Zároveň však toho prijal od francúzskej autorskej dvojice viac než Sziligetih.

Rozdielnosť v reakcii je výrazná, hoci medzi premiérou aktovky maďarského dramatika a vydaním *Drotára* uplynuli iba štyri roky.

Osobitnou kapitolou je titulná postava *Drotára*. ňou dal dramatik svojej veselohre celkom iné zacielenie, než aké sa prejavuje u Sziligetihov a dvojice francúzskych autorov. Je to, pravda, postava priveľmi vyškolená, aby ju bolo možné pokladať za prejav Palárikovho zmyslu pre realitu. Prijíma so samozrejmosťou nielen dobrodenia, ktoré sa mu dostávajú v Rozumného dome, ale aj príkoria. Keď ho vyhánajú za veci, ktoré sám nezapríčinil, bozkáva „pánu veľkomožnému“ ruku a prosí o odpustenie, že sa proti nemu „tak hrozne... prehešil“. Keď mu treba v záujme spravodlivej veci trochu zacigániť, označuje tých, ktorí ho na to navádzajú, za púšťateľov, lebo vraj „rovinná cesta býva vždy najlepšia“. Ale, koniec koncov, napriek takému titulu o samého *Drotára* natoľko ani nejde. Je tu skôr kvôli symbolu, podobenstvu, nato, aby predstavoval čosi, k čomu sa v hre zaujíma postoj. To „čosi“ sú ľudové vrstvy, ktoré predstavujú väčšinu národa.

Tie osoby, ktoré Palárik prevzal od Sziligetihov a francúzskej autorskej dvojice (Rozumný, Ludmila, Ernest, Doboši), predstavovali totiž jeho menšinu. Tá pociťovala potrebu oprieť sa o niečo. A v čase, keď hrozilo, že sa opäť vystupňuje národnostný útlak, nemohla sa oprieť o nič iné ako o tých, z ktorých vzišla.

Rozumného charakterizuje Palárik ako majiteľa fabrík v Pešti. Naozaj, na rozhraní

päťdesiatych a šesťdesiatych rokov boli už v uhorskom hlavnom meste slovenské podnikateľské famílie, hoci ich nebolo veľa. „Veľkomožný pán“ Rozumný, „ktorý v Pešti bohatým pánom zostal“, pochádzal z Oravy, zrejme z chudobných pomerov, lebo až keď zbohatol, mohol pomôcť na nohy bratovi – plátenníkovi. Nevedno, či Palárik premietal do postavy Rozumného vlastné myšlienky o zvláštnom postavení nemnohých slovenských zámožných ľudí, alebo či v nej spodobil to, o čom ho poučila skúsenosť s touto veľmi málo početnou vtedajšou slovenskou spoločenskou vrstvou. Podstatné je, že Rozumný sa zahľadieval zavše popod seba, zavše ponad seba. Jedno i druhé súviselo so značnou dávkou ambícií. Ponad seba sa zahľadieval preto, lebo týmto zrejme pomerne rýchlo zbohatnutým slovenským ľuďom chýbalo ešte veľa k tomu, aby sa stali pánmi podľa vtedajších spoločenských predstáv. Preto mu natoľko imponoval Zalevski so svojimi spoločenskými manierami poľského šľachtica. Popod seba sa zahľadieval zasa preto, aby to zázemie, o ktoré bol nútený opierať sa z existenčných príčin, zostávalo silné. Stadiaľ potom tá Rozumného radosť, keď mohol povedať Zalevskému, o ktorom si myslel, že je Drotárovým bratom: „Vaša výchova, vzdelanosť a poctivý šľachetný charakter zmazali úplne z vášho čela pečať

nízkeho pôvodu a povýšili vás do vznešeného stavu opravdivých šľachticov, akým sa i potupený drotársky národ pýšiť môže; lebo vedieť máte, že i ja sám z toho istého opovrženého slovenského ľudu pochádzam, a teda nebudem sa hanbiť mať za zaťa takého šľachtica slovenského, aký ste vy!“

Rozumného dcéra Ľudmila sa však napokon vydá za ozajstného „opravdivého“, teda poľského šľachtica. Drotárov príchod do Rozumného domu „spojil statočnú slovenskú rodinu so slávnym šľachtickým rodom grófov Zalevských.“ Nasledujúca Rozumného veta „zohľadňuje“ zase len aj ten ďalší pohľad, smerom dole, keď drotárovi vraví: „... teraz teda slušná vec je, aby ste i vy k rodine našej patrili.“ Vytvára sa teda reťaz národného spoločenstva celkom zdola až po samý vrcholec. Nie je to však vlastne reťaz, ale iba predstava o nej. Lebo Rozumného ľudomilstvo aj rodoľubstvo sú rozporné.

Keď si myslí, že v Zalevskom má pred sebou drotárovho brata, hovorí doslovne o jeho „nízkom“ pôvode. Ale o „nízkom“ pôvode vraví zvyčajne ten, kto sa pociťuje vysoko. Keď sa má sám kajať za svoju naivitu (že začal pokladať Zalevského za Drotárovho brata), hromží na iných a vraví dcére, že „je to veru naničhodná zberba, tá Slovač!“ Aj takto môže vravieť o „Slovači“ iba ten, kto sa k nej nepriznáva bezvýhradne a za každej okolnosti.

To „popod“ a „ponad“ v pohľade nemal však iba Rozumný. Mal ho aj Palárik. Ľudia typu Rozumného vytvárali pre neho stred.

Bol už situovaný prinajmenej o pol podlažia vyššie ako v *Inkognite*. Literárny zrod Sokolovej, richtárky, gazdinej a trhovníčky v jednej osobe, delia iba dva roky od literárneho zrodu majiteľa fabrík v Pešti, ktorý si necháva dodávať síru z Teheránu. A predsa, koľký je medzi nimi rozdiel! Z pozície toho zvýšeného streda sa Palárik zahľadel smerom dole, na Drotára a oravskú sirotu Marínu, a to jednak preto, aby ich urobil tiež účastníkmi – hoci skromnejšími – šťastia, ktoré čaká tých vyššie (Zalevského a Ľudmilu), jednak preto, aby tých „vyššie“ upozornil na hodnoty medzi širokými vrstvami národa. Aj tie hodnoty sú len symbolom, podobenstvom, ktoré vedel Palárik naznačiť iba pomenovaniami, ako sú statočnosť, poctivosť a podobne, prípadne poukázaním na estetické kvality folklóru. K tomu, aby ukázal konkrétnu podobu týchto hodnôt na tie veci upozornil aj tých „ešte vyššie“. Ale na tento stupeň svojho „ponad“ sa dostal až v *Dobrodružstve pri obžinkoch*.

V Drotárovi ho zaujímal ešte najviac ten zvýšený stred. Všetko sa vo veselohre robí akosi kvôli nemu. Je nesporné, že v istej miere sa tu odráža životná realita. Na rozhraní piateho a šiesteho desaťročia už jestvovali slovenské majetné vrstvy, ľudia typu Rozumného – hoci ešte v skromnom počte. Je len otázka, v akej miere si svoju

slovenskosť uvedomovali a v akej miere bolo u nich také vedomie aktivizujúcim činiteľom. Palárik chcel tú mieru rozhodne zvýšiť.

Keby bol Palárik dlhšie žil, keby bol zostal v Pešti a keby bol po ňom pôsobil v Pešti dlhší čas nejaký iný významný slovenský dramatik, prinajmenej s jeho talentom – ktožehovie, koľko tých „keby“ by bolo ešte potrebných – mohol sa stať Drotár (pravda, popri tom ďalšom) aj základom slovenskej spoločenskej hry konverzačného strihu s veľkomestskou tematikou. Z tých „keby“ sa však nič nerealizovalo a Drotár sa takým základom nestal. Aj tak je však pozoruhodné, že tá istá francúzska literárna predloha vyvolala v maďarskej dramatikke diametrálne odlišnú reakciu ako v slovenskej. Hlavne však, že slovenská reakcia smerovala k umelecky aj spoločensky progresívnejšiemu typu drámy.

RAMPÁK, Zoltán. *Slovenskí klasickí dramatici 19. storočia a inonárodná dráma*. Bratislava : Obzor, 1975, s. 211 – 225.

DROTÁR V HISTÓRII NITRIANSKEHO DIVADLA

DROTÁR

KRAJOVÉ DIVADLO NITRA

PREMIÉRA: 3. 3. 1956

TVORCOVIA:

KOSTÝMY A SCÉNA: MIKULÁŠ
KRAVJANSKÝ

ÚPRAVA: ANTON KRET, IGOR
ČALANDA, LADISLAV ČAVOJSKÝ,
LUBOMÍR GÁLIK, NATAŠA TANSKÁ

RÉŽIA: OTO KRIVÁNEK

↑
VLADO MÜLLER AKO DROTÁR V INSCENÁCII
KRAJOVÉHO DIVADLA NITRA (1956)

DROTÁR

DIVADLO ANDREJA BAGARA

PREMIÉRA: 12. 12. 1980

TVORCOVIA:

KOSTÝMY: ĽUBICA JARJABKOVÁ

SCÉNA: MILAN FERENČÍK

ÚPRAVA A DRAMATURGIA: DARINA KÁROVÁ

RÉŽIA: ONDREJ RAJNIAK

ANDREJ RIMKO AKO MAUŠL A IVAN
LACA AKO ZALEVSKI V INSCENÁCII
DIVADLA ANDREJA BAGARA (1980)

↓

↑

HELENA HÚSKOVÁ AKO MARÍNA
A FRANTIŠEK JAVORSKÝ AKO
DROTÁR V INSCENÁCII DIVADLA
ANDREJA BAGARA (1980)

POSTAVY DROTÁROV V SLOVENSKEJ LITERATÚRE

ANDREJ SLÁDKOVIČ: DROTÁR

Dajteže hrnce drotovať!
Bože, či sa nik zmilovať
nevie nad lósom mojím!
Mati doma biedne žije,
otec v chladnom hrobe hnije,
ja tu v cudzine stojím.

Ďaleko v rodišti drahom,
za horami tam nad Váhom,
žijú sestry, žije brat:
Ale mne tu v cudzom kraju
ani zarobiť nedajú,
cudzí nechce spomáhať.

Po rodine srdce túži,
hlad, studený mráz ma súži,
šaty zo mňa padajú:
Otec, ty to vidíš z neba,
pomôž, daj synu, čo treba:
Cudzí spomôcť neznajú.

Tu si sadnem na tie skaly,
kričať budem, aby dali
chlieb alebo pracovať:
Polutujte vek môj mladý,
ruky moje robia rady:
Dajte hrnce drotovať!

Mladé časy, pekné časy,
čo mi z vašej všetkej krásy,
keď vás psota škaredí. –

Jedno z najkrásnejších detí
vidí žiaľ môj, k matke letí
a v maličkovej hodine
vráti sa ten anjel z neba,
nesie peniaz, šaty, chleba:
Boh spomáha v cudzine!

MARTIN KUKUČÍN: ZAKÁŠA – DARMO JE! (ÚRYVOK)

Poobzeral sa v krčme, kto tu sedí. Boli to samí jarmočníci, sedeli v hýbkach a zhovárali sa spolu. Iba tam pri peci sedí drotár samotný, pred ním prázdna fľaša a ako vidno, už nemieni viac piť. Jano zakýval na drotára.

„Kde idete, švagre?“ pýtal sa ho.
„Budem tu nocovať,“ odpovedá drotár cudzím prízvukom.
„Sadnite si,“ a nalial mu hneď do skleničky.
„Vypite, švagre, odo mňa.“
„Pán Boh daj nám zdravia vospolok a pomáhaj nám vo všetkom,“ zazdravkal drotár a vypil až na dno. Keď narovnal tvár po zvrátení a postavil skleničku na stôl, nahol sa k Janovi. „A skadiaľ ste, švagerko? Pred chvíľou ste sa tu hádali s akýmsi. Čo sa vám stalo?“
Jano hodil rukou.

„Ani nespomínajme. Radšej vypite.“
A tak Jano častoval drotára a seba až do noci. Keď blížila sa polnoc, zabudli oba na všetko. Oblapili sa okolo hrdla a tu si zaspievali, tu sa tešili. Drotár sa žaloval, aký má ťažký chlieb, čo sa natrápi, napotíčka medzi cudzím svetom. Jano otvoril zas pred ním boľavú ranu srdca, vyjavil mu, akého má junca. Drotár tešil Jana, ten zas drotára; i vybozkávali sa, ani čo by boli frajer a frajerka. Tak boli radi, že sa sňali, a boli istí, že takých hodných, statočných ľudí už pod slncom nenájde.

JONÁŠ ZÁBORSKÝ: FAUSTIÁDA (ÚRYVOK)

„Za onoho času, keď ešte slávne teraz Kocúrkovo bola len nepatrná dedinka, nocoval tu v zime u jedného sedliaka drotár, taký zamastenec, akí bývajú drotári. Bolo to v zime. Priadky sedely okolo kozúbka, kde horely triesky, drotár rozvaľoval sa na širokej, teplej peci. Ako ti tam leží horeznačky, počnú sa mu dvíhať čierne gatská práve tam, odkiaľ mu nohy vyrástly. Kocúr, hľadiaci na to svrchu teplej pece, mal to v nerozume svojom za zjavenie sa myši. Hľadá, hľadá, strojí sa shrbený ku skoku. Raz cup! zatne pazúrmí do domnelej myši. Z pomsty potom nazvali drotári dedinu Kocúrkovom.“

NÁRODY, NÁRODNOSTI A ETNIKÁ V SLOVENSKEJ LITERATÚRE

(ÚRYVKY)

JÁN ČAPLOVIČ: OBRÁZKY ZO SLOVENSKA

Maďari majú ohnivý temperament. Slováci sú oveľa chladnejší, ale ešte chladnejší sú Nemci. Za nimi nasledujú Rumuni, Srbi a nakoniec Rusíni. Úbohý Žid nemá ani trochu guráže a možno ho prázdny mechom pohnať cez celé Karpaty. Maďar zabúda na urážku pomerne dosť skoro, Nemec ťažko, Slováčik a Rumun nikdy. Rusín sa ustavične hašterí, Žid sa večne súdi, ale keď jemu, alebo jeho súkmeňovcom hrozí pokuta, okamžite sa udobrí. Maďar je hrdý, keď jazdí na koni, Slováčik, keď môže aspoň trochu dôverne rokovať s veľkým pánom, Nemec, keď má v ruke richtársku palicu, Rumun, keď môže fechtovať s blýskavou valaškou. Rusín je pyšný, keď sa stane príslušníkom duchovného stavu, Žid, keď árenduje sedliaka, a Cigán, keď má na sebe červené nohavice. O nemeckých dievčatách na Spiši je známe, že majú veľmi rady kvety. Po veľkej pijatike sadne na Maďara záduchivosť a je schopný obetovať aj vlastný život, Slováčik začne rozumkovať, Nemec mnoho hovorí a je ťažkopádny, Rumun je tvrdohlavý a schopný sa do krvi pobiť, Rusín si potichu niečo hundre a je plný pomstivosti.

Keď chce Slovák alebo Maďar niekoho oklamať, chváli ho. Nemec mu v taký čas ponúkne svoje služby, Rumun priateľstvo, Rusín sa robí sprostý, Žid sľubuje modré z neba a Cigán robí žarty.

Pri hádkach Nemec kričí a vyhráza sa, Rusín zúri a pustí sa protivníkovi do vlasov, Slovák si pomáha päšťami a fackuje, Maďar sa bije do krvi. Cigáni si rozškriabu tváre, Rumun je v hádke schopný zabiť a Žid stále len čerta omáľa.

Keď Maďar prisahá, volá boha za svedka. Slovák a Nemec sa pri tejto príležitosti obracia na čerta. Maďar, Rumun a Srb má nespočetné množstvo nadávacích formuliek, Slovák zvoláva tisíc striel hrmených a Nemec stále len čerta omáľa.

Bez platenia (čiže krádežou) si Maďar najradšej zaobstará dobytok, predovšetkým koňa a potom voly; Slovák sa chce touto cestou dostať k jedlu, Rusín k železu a koženému tovaru, Rumun k peniazom a kvôli lesklým gombíkom, ktoré pokladá za zlaté, je schopný vyhasiť pocestnému aj svetlo jeho života. Nemec sa nešpecializuje, ale berie bez rozdielu všetko, čo mu príde pod ruku.

Keď Slovák nekradne, tak preto, lebo to pokladá za zločin; Rusín sa bojí trestu, Maďar zato, lebo sa mu práve nechce a Nemec preto, lebo nemá príležitosť.

Medzi Slovákmi, Rusínmi a Nemcami sú ťažké zločiny zriedkavosťou a väzenia sú takmer prázdne. Naplno sú obsadené pri Maďaroch a Rumunoch. Najviac zbojníkov, ktorí prepadávajú pocestných, je zo župy Biharskej, Borsodskej, Hevešskej, Szaladskej, Sümegyskej, Veszprémskej a čiastočne aj z Gemerskej.

Najčastejšie sú krádeže, menej je vrážd a ešte zriedkavejšie je podpaľačstvo. Maďari sú najradšej husári. Aj Slovák radšej jazdí, ako ide peši. Rusín sa koňa bojí a ničoho sa tak nenaľaká, ako keď mu poviete, že musí ísť za husára. Rumunov ťahá k infantérii, Nemci sú rodení delostrelci. Židia sú najlepšie závozníci, lebo na zaobchádzanie so strelnou zbraňou majú málo odvahy. Rumuni sa veľmi skoro naučia všetko, čo patrí ku kultúrnemu spôsobu života, ale tak isto skoro všetko zabúdajú. Keď sa vrátia domov, zanedlho upadnú do starého, predchádzajúceho spôsobu života. Slovák sa učí tiež veľmi rýchlo, ale nezabúda tak skoro. Nemec je pri preberaní novôt dosť ťažkopádny, ale keď niečo konečne pochopí, zotrvá pri tom.

Najlepší hudobníci sú Cigáni a za nich môžeme hneď zaradiť Slovákov. Ostatní (myslím tu na obyčajný ľud) sa nevenujú inštrumentálnej hudbe a vystačia so spevom.

V levočskom kamenárskom a murárskom cechu ešte roku 1785 pokladali hudbu podľa cechového štatútu za niečo nestatočné: „Ani jeden majster, predovšetkým v zime, nesmie sa dať na nijakú nečestnú

prácu, a najmä nie na fidlikanie na svadbách a pri podobných príležitostiach.“ Tak sa menia ľudské názory. Dnes sa už hudobné umenie nepokladá za nečestné, i keď fidlikanie si nevydobylo ešte stále vysoký stupienok úcty.

VILIAM PAULÍNY-TÓTH: DVA HRÁČI. PRAVDIVÁ UDÁLOSŤ

„Plávaj!“ skríkol služný.

„Plávaj,“ opakoval Jakub polohlasne, „ale či tu na zemi?“

„Tu na zemi plávaj.“

„Prosím ponížene, pán veľkomožný, ja som ešte nikdy neplával.“

„Všetko jedno; plávaj teraz.“

„Ale však tu neni vody.“

„Ak tu nebudeš plávať, zaraz pôjdeme k Váhu.“

„Au, vaj! to radšej budem tuná plávať!“ zvolal Jakub a začal na zemi divo rozhodzovať nohama rukama pri nesmiernom chachote hostov a sbiehajúcich sa divákov.

„Plávaj dnu, do kaviarne!“ velel pán služný, a Jakub, poslušný rozkazom predstaveného svojho, hrabal sa do kaviarne.

Páni sa od smiechu až za bruchá chytali.

„Plávaj pod biliard!“ znel znovu rozkaz, a žid vteperil sa pod gulečnicu.

„Plávaj sem nazpät!“ a žid plával zas z izby von na výklenok.

„No, dost, Jakube,“ riekol blahosklonne služný, „teraz vstaň a môžeš odísť.“

Žid vstal a pobozkajúc pánu služnému ruku riekol: „Ponížene ďakujem, pán veľkomožný, za preukázanú mi veľkú milosť –“

„Za akú milosť?“

„Pán veľkomožný,“ slovil žid s potútelným úsmevom, „ako bych sa nepoďakoval, že mi len plávať rozkázali; čo bych bol robil, keby mi tak boli rozkázali, abych sa zahrúžil?“

Všeobecný smiech zahlušil odpoveď, poznamenaním židovým trochu v rozpaký privedeného prisluhovateľa spravodlivosti. Jakub medzitým nečakal na odpoveď a rýchle pobral sa preč.

„To je pravda!“ poznamenal pán Csadányi, „že náš P. má znamenité nápady!“

„Ale teraz, bračok,“ doložil s úsmevom p. Z., „aspoň tri týždne neposielaj k nemu pre peniaze.“

„Čo? nadíval bych sa mu, keby sa opovážil odoprieť mi pôžičku!“

„No, už, amice,“ poznamenal pán O., „s Jakubom si si to dnes trochu pokazil.“

Pán služný miesto odpovedi zacengal, posluha priskočil, ktorému rozkázal, aby jeho hajdúcha zavolať. O pár minút bol tu hajdúch.

„Janči!“ velel pán služný, „teraz tu okolo išiel Jakub, zaskoč za ním, a povedz mu, aby mi na 8 dní požičal 200 zlatých.“

Janči odišiel a už o malú chvíľu doniesol svojmu pánovi žiadaných 200 zl.

JONÁŠ ZÁBORSKÝ: KULIFAJ

Narábal pritom so samými židmi. Oni zastávali všetky služby. Pálenčiar žid, krčmár žid, gazda žid, všade samý žid. Čím viac nenávidel ľud, tým viac lipol k týmto jeho pijaviciam.

BORIS ONDREIČKA: SPEV O IDENTIFIKÁCI

Do blba pripomínam,
že nikto sa ma nepýtal,
či sa chcem narodiť.

Nikto sa ma nepýtal,
či sa chcem narodiť sem,
do tejto rodiny,
do tohto mesta,
do tejto krajiny.

Nenarodil som sa sem z vlastnej vôle,
tak potom

— o akej identite to hovoríte,
do piče?

Vskutku sa mi však nechce brblieť o neuskutočniteľnom nároku
na vykonanie takéhoto práva,
lebo nikto sa nebude zaoberať žalobou batolaťa.
Takéto právo nie je

— batolatá nemajú slovo, hlas (len škrek) a nárok.

Ich rodičia nesú to delegované právo a reprezentatívnu zodpovednosť,
ale nie od tých detí,
ale od štátu,
ktorý funguje v pochybnej dynamike zastupiteľstva
(prostredníctvom, nepriamosti, falošnosti)
tiež.

Iba ich rodičia môžu byť súdení,
ale to by mi aj tak neumožnilo získanie pasu krajiny,
ktorá najviac konvenuje môjmu zameraniu

— žiadne „TO“!!!,
ale kurva štát,

pasák svet rozdelený na kurvy štáty.

Táto lamentácia nároku,
nech je akokoľvek v jadre pravdivá
nie je iba neúčinná,
ale práve nebezpečne kontraproduktívna
— zavádza nás síce k legitímnej,
ale všedeštruktívnej nezodpovednosti

— ach,
áno,
akceptácia bazálneho bezprávia
ako východisko života.

22 DROTÁR

ZA PODPORU
INSCENÁCIE DROTÁR
ĎAKUJEME

ZRIAĐOVATEĽOM
DIVADLA ANDREJA
BAČARA JE NITRIANSKY
SAMOSPRAVNÝ KRAJ

Inscenáciu Drotár
podporila Nadácia
Tatra banky

HLAVNÍ PARTNERI
SEZÓNY 2018 — 2019

PARTNERI

PRODUKTOVÍ
PARTNERI

HLAVNÝ MEDIÁLNY
PARTNER

PROGRAM DIVADLA ANDREJA BAČARA

V NITRE K INSCENÁCII DROTÁR

ZODPOVEDNÝ REDAKTOR: JAROSLAV DÓCZY

ZOSTAVILI: MIRO DACHO, MAGDALÉNA ŽIAKOVÁ

FOTOGRAFIE: HENRICH MIŠOVIČ + COLLAVINO

FOTOGRAFIA NA TITULNEJ

STRANE: MAREK WURFL

GRAFICKÝ NÁVRH

A ÚPRAVA: MAREK KIANIČKA

TLAČ: MICHELANGELO

2019 | WWW.DAB.SK